

۱۳۳۰

۱

۲۰

۳۰

مبانی عدالت اجتماعی

در اسلام

دکتر علیرضا لشکری

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

بهار ۱۳۹۴

لشکری، دکتر علیرضا، ۱۳۴۱-

مبانی عدالت اجتماعی در اسلام / دکتر علیرضا لشکری. - قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۴.

هشت: ۱۹۹ ص: مصور، جدول، نمودار. (پژوهشگاه حوزه و دانشگاه: ۳۰۶: اقتصاد: ۲۷)

ISBN: 978-600-298-091-5

بها: ۷۲۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبای مختصر.

فهرست‌نویسی کامل این اثر در نشانی <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسی است.

کتابنامه: ص. [۱۷۳]-۱۸۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.

نمایه.

الف. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. ب. عنوان

شماره کتابشناسی ملی

۳۷۹۱۴۳۲

مبانی عدالت اجتماعی در اسلام

مؤلف: دکتر علیرضا لشکری

ناشر: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه (شماره انتشار: ۳۰۶: اقتصاد: ۲۶)

ویراستار: سعیدرضا علی‌عسکری

صفحه‌آرایی: اعتصام

چاپ اول: بهار ۱۳۹۴

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: سعیدی

چاپ: قم-سبحان

قیمت: ۷۲۰۰ تومان

کلیه حقوق برای پژوهشگاه حوزه و دانشگاه محفوظ و نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.

قم: ابتدای شهرک پردیس، بلوار دانشگاه، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۱۱۰۰ (انتشارات ۳۲۱۱۱۳۰۰)

نمابر: ۳۲۸۰۳۰۹۰، ص. پ. ۳۱۵۱-۳۷۱۸۵

تهران: خ انقلاب، بین وصال و قدس، نبش کوی اُسکو، تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۰۲۶۰۰

Website: www.rihu.ac.ir

Email: info@rihu.ac.ir

سخن پژوهشگاه

پژوهش در علوم انسانی [به منظور شناخت، برنامه‌ریزی و ضبط و مهار پدیده‌های انسانی] در راستای سعادت واقعی بشر ضرورتی انکارناپذیر و استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی و در نظر گرفتن واقعیت‌های عینی و فرهنگ و ارزش‌های اصیل جوامع، شرط اساسی پویایی، واقع‌نمایی و کارایی این‌گونه پژوهش‌ها در هر جامعه است.

پژوهش کارآمد در جامعه ایران اسلامی در گرو شناخت واقعیت‌های جامعه از یک‌سو و اسلام به عنوان متقن‌ترین آموزه‌های وحیانی و اساسی‌ترین مؤلفه فرهنگ ایرانی از سوی دیگر است؛ از این‌رو، آگاهی دقیق و عمیق از معارف اسلامی و بهره‌گیری از آن در پژوهش، بازنگری و بومی‌سازی مبانی و مسائل علوم انسانی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

توجه به این حقیقت راهبردی از سوی امام خمینی رحمته‌الله بنیانگذار جمهوری اسلامی، زمینه شکل‌گیری دفتر همکاری حوزه و دانشگاه را در سال ۱۳۶۱ فراهم ساخت و با راهنمایی و عنایت ایشان و همت اساتید حوزه و دانشگاه، این نهاد علمی شکل گرفت. تجربه موفق این نهاد، زمینه را برای گسترش فعالیت‌های آن فراهم آورد و با تصویب شورای گسترش آموزش عالی در سال ۱۳۷۷ «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» تأسیس شد و در سال ۱۳۸۲ به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» و در سال ۱۳۸۳ به «پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت.

پژوهشگاه تاکنون در ایفای رسالت سنگین خود خدمات فراوانی به جوامع علمی ارائه نموده است که از آن جمله می‌توان به تهیه، تألیف، ترجمه و انتشار ده‌ها کتاب و نشریه علمی اشاره کرد.

این کتاب به عنوان منبع کمک درسی در زمینه مباحث اجتماعی و فلسفه اقتصاد برای دانشجویان رشته‌های «علوم اجتماعی» و «اقتصاد اسلامی» در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری فراهم آمده است که البته دیگر علاقه‌مندان به این زمینه تحقیقی نیز می‌توانند از آن بهره‌مند شوند.

از استادان و صاحب‌نظران ارجمند تقاضا می‌شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این پژوهشگاه را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی یاری دهند.

در پایان پژوهشگاه لازم می‌داند از تلاش‌های نویسنده گرامی، حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر علیرضا لشکری و نیز ناظر محترم اثر، حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر سیدرضا حسینی تشکر و قدردانی نماید.

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات

۱	 مقدمه
۵	 نمونه‌ای از مسئله در رویکرد اسلامی
۷	 سخنی در اهمیت و پیشینه پژوهش
۱۴	 اهداف و روش پژوهش
۱۶	 نسبت عدالت اجتماعی و عدالت اقتصادی

فصل دوم: رویکردهای عدالت

۲۱	 مقدمه
۲۲	 ۱-۲. منکران ارزش ذاتی عدالت
۲۲	 ۱-۱-۲. سوفسطاییان
۲۳	 ۱-۱-۲. افکار پروتاگوراس پیرامون فردگرایی
۲۵	 ۲-۱-۲. انسان‌مداران شک‌گرای پس از رنسانس
۲۵	 ۱-۲-۱. هیوم
۲۸	 ریشه و انگیزه عدالت‌طلبی
۲۹	 عدالت فضیلتی مشروط و غیرمطلق
۳۰	 شرایط عدالت
۳۰	 ۱. کمیابی معتدل
۳۰	 ۲. خودخواهی معتدل
۳۱	 ۲-۲-۲. فریدریش آوگوست فون هایک (۱۸۹۹-۱۹۹۲)
۳۳	 دیگر دیدگاه‌ها
۳۴	 ۲-۲. طرف‌داران ارزش ذاتی عدالت
۳۴	 ۱-۲-۲. افلاطون
۳۷	 ۲-۲-۲. ارسطو

۳۸	 ۱-۲-۲-۲ طبیعت
۳۸	 ۲-۲-۲-۲ جامعه و انسان
۳۸	 ۳-۲-۲-۲ عدالت و فضیلت
۳۹	 ۴-۲-۲-۲ عدالت عام و عدالت خاص
۴۰	 ۵-۲-۲-۲ تفاوت غایت در جهان بینی اسلام و ارسطو
۴۱	 ۳-۲-۲ کانت
۴۲	 جایگاه اخلاق و ما بعدالطبیعه در فلسفه کانت
۴۳	 عدالت در نظریه کانت
۴۴	 سازنده گرایی کانت
۴۷	 ۴-۲-۲ رالز
۴۸	 موضوع عدالت در نظر رالز
۵۰	 روش شناسی رالز
۵۱	 ترسیمی از انسان در وضع اولیه
۵۱	 تدبیر رالز برای مرحله اول
۵۴	 اصول عدالت از نظر رالز
۵۴	 ۵-۲-۲ آمارتیا سن
۵۷	 الف) رویکرد نهادگرایی استعلانی
۵۸	 ب) رویکرد مقایسه ای
۵۹	 ج) تعقل (عقل ورزی) عمومی و دموکراسی
۶۰	 د) نقش تعقل (عقل ورزی) در انتخاب اجتماعی
۶۱	 ۶-۲-۲ رابرت نازیک
۶۴	 ۳-۲-۲ ملاحظات اخیر در نظریات نگرش جامعه گرایانه به عدالت اجتماعی
۶۴	 ۱-۳-۲ مایکل سندل
۶۵	 ۲-۳-۲ مکین تایر
۶۶	 ۳-۳-۲ چارلز تیلور
۶۸	 ۴-۳-۲ والزر
۶۹	 ۴-۲ عدالت اجتماعی در بیان علامه طباطبائی
۶۹	 ۱-۴-۲ معنای عدالت
۷۱	 ۲-۴-۲ طبع انسان و زندگی اجتماعی
۷۲	 ۳-۴-۲ جنبه های نوعی و شخصی افراد
۷۲	 ۴-۴-۲ حقیقت اجتماع
۷۳	 ۵-۴-۲ فرد در جامعه
۷۴	 ۶-۴-۲ خوی استخدام
۷۷	 ۷-۴-۲ حدوث اختلاف میان مردم و نیاز به شریعت آسمانی
۷۷	 ۵-۲ مقایسه ای میان دو دیدگاه بارز در اندیشه اسلامی و غربی

فصل سوم: عدالت امری واقعی یا قراردادی؟

۸۱	 مقدمه
۸۱	 ۱-۳. قراردادی‌گرایی در غرب.
۸۲	 ۱-۱-۳. پیش از رنسانس
۸۳	 قراردادی‌گرایی در یونان باستان
۸۴	 ۲-۱-۳. تحولات پس از رنسانس و قراردادی‌گرایی
۸۵	 قراردادی‌گرایی پس از رنسانس
۸۶	 ۱-۲-۱-۳. رویکرد حقوق و روابط فردی
۸۷	 ۲-۲-۱-۳. رویکرد ساخت‌گرایی
۸۷	 الف) عدالت به مثابه منفعت
۸۹	 ب) عدالت به مثابه بی‌طرفی
۹۰	 رونالد دورکین؛ برابری در مقابل آزادی
۹۱	 ۲-۳. واقعی بودن عدالت از دیدگاه اسلام
۹۲	 ۱-۲-۳. زیربنای مباحث عدالت اجتماعی اسلام
۹۴	 ۱-۱-۲-۳. دیدگاه اشاعره
۹۵	 ۲-۱-۲-۳. دیدگاه متکلمان و اصولیان شیعه
۹۷	 صورت امکان فهم واقع (مصالح و مفساد)
۹۷	 الف) احکام شرعی گرفته شده از ادله نقلی
۹۸	 ب) احکام شرعی مکشوف از طریق عقل
۹۹	 ج) ملاک‌های عقل در حکم به حسن و قبح
۱۰۳	 د) ملاک حسن و قبح و واقع‌گرایی
۱۰۴	 سنخ قضایای حسن و قبح
۱۰۵	 الف) دیدگاه بیشتر اصولیان
۱۰۷	 ب) دیدگاه مرحوم اصفهانی و پیروان او
۱۲۲	 نتیجه فصل

فصل چهارم: فرد و جامعه

۱۲۵	 مقدمه
۱۲۶	 ۱-۴. تبیین برخی مفاهیم مهم مبحث فرد و جامعه
۱۲۶	 الف) معانی اصالت
۱۲۷	 ب) اصالت فرد
۱۲۸	 ج) اصالت جامعه
۱۳۲	 د) منظور از عدم اصالت فرد
۱۳۳	 ۲-۴. بررسی دیدگاه برخی متفکران مسلمان پیرامون اصالت جامعه
۱۳۳	 ۱-۲-۴. دیدگاه علامه طباطبائی

مرحله نخست: اثبات امکان وجود عینی جامعه.....	۱۳۵
مرحله دوم: اقامه دلیل عقلی بر امکان وجود عینی جامعه.....	۱۴۰
مرحله سوم: اقامه دلیل نقلی بر صحت دلیل عقلی.....	۱۴۱
۱-۱-۲-۴. نقدهایی بر ادله علامه طباطبائی.....	۱۴۴
الف) رد امکان عقلی وجود جامعه.....	۱۴۵
پاسخی به اشکال فوق.....	۱۴۵
ب) فقدان دلیل بر وجود عینی جامعه.....	۱۴۷
ج) نقد دلیل نقلی.....	۱۴۹
نقد به استدلال آیات در مرحله نخست.....	۱۴۹
پاسخ به اشکال درمورد ضمیر در آیات.....	۱۵۰
تقریبی دیگر از اشکال پیشین.....	۱۵۱
پاسخی به تقریب اخیر اشکال.....	۱۵۱
نقد استدلال به آیات در مرحله دوم.....	۱۵۲
پاسخ به مرحله دوم اشکال.....	۱۵۳
جایگاه دلیل نقلی در استدلال بر وجود عینی جامعه.....	۱۵۵
حالت‌های تعارض میان دلیل نقلی با دلیل عقلی.....	۱۵۶
۲-۲-۴. دیدگاه استاد جوادی آملی.....	۱۵۷
۱-۲-۲-۴. اقسام وحدت در حکمت متعالیه.....	۱۵۷
۲-۲-۲-۴. روایات دلالت‌کننده بر وجود عینی جامعه مؤمنان.....	۱۵۸
۳-۲-۴. دیدگاه شهید محمدباقر صدر.....	۱۵۹
۱-۳-۲-۴. سنت‌های تاریخی در قرآن.....	۱۶۰
۲-۳-۲-۴. عمل اجتماعی، موضوع سنت‌های تاریخ.....	۱۶۱
۳-۳-۲-۴. تفاوت میان عمل فردی و عمل اجتماعی.....	۱۶۲
تفاوت عذاب دنیوی و عذاب اخروی.....	۱۶۳
۴-۳-۲-۴. استنتاج نظر شهید صدر درمورد وجود عینی جامعه.....	۱۶۳
نتیجه فصل.....	۱۶۵
نتیجه‌گیری.....	۱۶۷
منابع و مآخذ.....	۱۷۳

نمایه‌ها

نمایه آیات.....	۱۸۳
نمایه روایات.....	۱۸۴
نمایه اشخاص.....	۱۸۵
نمایه موضوعات.....	۱۸۹